

Mesto gde učenici mogu da pitaju sve što žele

Osnovna škola „Branko Radičević“, Pančevo

Ušuškana u sred grada leži škola „Branko Radičević“, jedna je od deset osnovnih škola u Pančevu. Osnovana 1920. godine, škola je najpre nosila ime Donjovaroške osnovne škole, a zatim ime „Car Dušan“ i Državne narodne škole „Branko Radičević“.

Od 1946. godine to je osmogodišnja škola pod nazivom Osnovna škola br. 4, Osmoljetka br. 4, a od 1953. godine – osnovna škola „Branko Radičević“.

Danas školu okruženu zelenilom pohađa 700 đaka i u njoj radi 46 nastavnika i 3 stručna saradnika (pedagog, psiholog i bibliotekar). Od 2003. godine škola je članica UNESCO – ASP mreže škola¹, a 2011. godine i nosilac sertifikata „Škola bez nasilja“. Ipak pre svega to je škola sa dušom, prepunom dečijih crteža na svakom koraku.

Škola poseduje 24 učionice. U 15 učionica se izvodi i razredna i predmetna nastava, a ostale su specijalizovane za predmete. Tu su još fiskulturna sala, biblioteka, multimedijalna učionica kao i stomatološka ordinacija. U školskom dvorištu se nalaze fudbalski, rukometni i košarkaški teren.

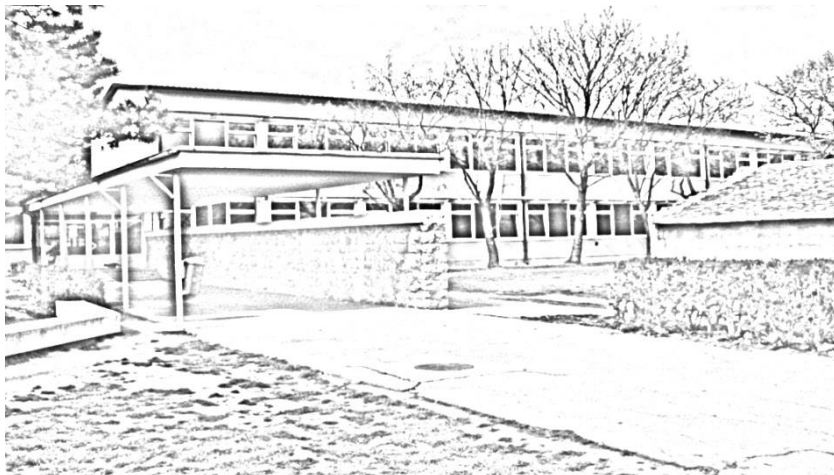
Škola ima novi digitalni kabinet sa 30 računara. Pored toga po jedan računar se nalazi u 20 učionica. U zbornici se nalazi računar koji

¹ UNESCO Associated Schools Project Network – ASPnet. je mreža pokrenuta 1953. godine s ciljem promovisanja načela UNESCO-a, unapređivanja mira i međunarodne saradnje promovisanjem obrazovanja, nauke i kulture u školama.

olakšava pripremu nastavnika za časove. Računari se nalaze i u biblioteci, multimedijalnoj učionici, u psihološko-pedagoškoj službi i svim drugim kancelarijama. Ipak i nastavnici i direktor škole smatraju da tehnička opremljenost škole može biti bolja kako bi potpomogla širu upotrebu tehnologije tokom nastave.

Kada krene školsko zvono u školi je 30 odeljenja, a dečiji glasovi odjekuju školom u dve smene, "maloj", učenici od prvog do četvrtog razreda i "velikoj", učenici od petog do osmog razreda. U školi radi produženi boravak za učenike prvog i drugog razreda, a zbog sve većeg broja učenika i u produženom boravku potrebe za većim prostorom odavno su prisutne.

Od 49 zaposlenih u nastavi, 39 ima visoku školsku spremu, dok 10 zaposlenih ima višu školsku spremu. Kako kažu nastavnici Brankove škole to je škola sa tradicijom gde je oduvek bilo važno kako radiš i šta još možeš da naučiš. Pošto su i nastavnici tu da uče, najčešće to čine u okviru seminara koje akredituje Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, a tu su i mnogobrojni projekti tokom kojih uvek 'pokupe' nešto novo što mogu da isprobaju i prilagode svojim đacima.

Iz razgovora sa nastavnicima saznajemo da je njihova misija da učenici ove škole 'rastu', a da tokom osam godina koliko se druže bude

zanimljivo i jednima i drugima. Značaj poštovanja i da jedni druge čuvaju je lekcija koja se uči od prvog dana. Želja nastavnika ove škole je da ih prepoznaju po atmosferi poverenja i saradnje među učenicima, između roditelja i nastavnika, po dečijoj kreativnosti, individualnosti, ali i sportskom i takmičarskom duhu učenika. Žele da ih prepoznaju kao školu koja priprema za život.

Roditelji učenika Brankove škole o nastavnicima govore sa poštovanjem i veoma su zadovoljni načinom na koji nastavnici međusobno komuniciraju, ali i načinom na koji to čine sa njihovom decom. Otvoreno navode primere kada su ih pojedini postupci nastavnika ganuli.

„Dete mi je zahvaljujući učiteljici zavolelo školu.“

Roditelj devojčice u trećem razredu

Tako jedna majka opisuje situaciju kada je njeno dete moralo da ostane duže u školi jer su ona i muž ostali zaglavljani u saobraćajnoj gužvi u Beogradu. Učiteljica je bila ta koja je odvela dete kući i postarala se da ono ne bude samo dok roditelji ne dođu. Za roditelje je ovo bio veoma značajan gest. Druga majka uz smeh kaže da je učiteljica njena najveća konkurencija, a jedan tata da ako je učiteljica nešto rekla onda za njegovog sina 'nema šale, samo na taj način može da se radi'.

S druge strane roditelji veoma cene kvalitet nastave u školi, navodeći da deca Brankove škole sa lakoćom nastavljaju dalje obrazovanje. Kako kaže jedna majka 'ukoliko su postigli upeh u Brankovoj školi na isti način bez muke nastavljaju dalje'. Već od prvih dana u Brankovoj školi učitelji se trude da svakom detetu 'nađu žicu' i da škola postane mesto na kome deca uvek mogu da pitaju sve što ih zanima o svetu koji ih okružuje.

„Naša škola za mene je posebna, jer mislim da se ni u jednoj drugoj školi nastavnici ne trude i ne zalažu toliko kao naši. Za njih biti nastavnik nije samo posao.“

učenica sedmog razreda

Iz razgovora sa učenicima saznajemo da jedan od razloga zašto su učenici Brankove škole svakako jeste njena blizina. Ali svi u glas kažu da se nikada nisu pokajali ili poželeli da odu negde drugde. Škola je ispunila sva njihova očekivanja. Časovi im se 'jednostavno dopadaju', a nastavnici znaju kako da ih zainteresuju. Kada pitate učenike šta je to što im se posebno dopada kažu da imaju doživljaj da je nastavnicima veoma stalo do svog posla, a i do njih – učenika, da su nastavnici uvek 'tu za njih' i da je škola mesto gde nailaze na podršku i imaju priliku da ispune svoja interesovanja. Naročito vole kada imaju priliku da eksperimentišu na nekom času, da diskutuju i dokazuju da li su oni u pravu ili neko drugi. Škola se doživljava kao drugi dom, u kome se njihovi uspesi slave. Ukoliko se nalaze na nekom od takmičenja za njih je to čast, jer imaju priliku da predstave SVOJU školu. Tada sa ponosom kažu da su oni iz Brankove.

Ključni kvaliteti škole

Šta je to što se nalazi među ključnim kvalitetima Brankove škole? To su domen nastave i učenja, oblast vanastavnih aktivnosti i dodatna podrška učenicima.

Nastava i učenje

Kvalitetna nastava u Brankovoj školi se ogleda u spremnosti nastavnika da primene različite nastavne metode i oblike rada i njihovoj otvorenosti za učenje, bilo kroz stručna usavršavanja ili horizontalno učenje u školi. Posete časova kolega su redovna pojava. Na časove se ide ukoliko je u pitanju ogledni ili ugledni čas, ali i onda kada im učenici 'najave' da će se nešto zanimljivo dešavati. Takođe nastavnici kažu i da postoje kolege koje jako cene i za čije časove znaju da su prilike da i oni nešto nauče ili dobiju novu ideju kako da predstave učenicima neki deo gradiva. Kada je reč o nastavnim sredstvima u školi, nastavnici navode da su zadovoljni i da kada uzmu u obzir kakvo je stanje u nekim školama u okruženju, da im se čini da nemaju pravo da se bune. Iako znaju da i u njihovoj školi treba da se nastavi na unapređivanju već postojećih sredstava u razgovoru ipak navode da su

trenutne potrebe škole vezane za strukturalne uslove u postojećoj školskoj zgradi (npr. odvodi za vodu u kabinetu hemije).

Osnovni cilj nastave za njih je da učenik može da primeni znanje koje je stekao u školi u svakodnevnom životu i da uvek ima slobodu da pita. Onda kada su učenici aktivni na času za njih je taj čas uspešan.

Ako pitate učenike ove škole šta je to što im se dopada oni će vam reći da im se nešto dopadne svaki dan. Kako kažu i 'obični' časovi su im veoma zanimljivi, ali i prilike kada se čas dešava negde izvan škole. 'Običan' čas je čas tokom koga oni osećaju slobodu da pitaju i razmišljaju svojom glavom. Ipak kada rade ekperimente na času hemije ili imaju tematsku nastavu na časovima geografije tokom kojih se upoznaju sa kulturom zemlje koju obrađuju to je za njih doživljaj. Na tematskim časovima mogu da 'pomirišu' jelo iz neke daleke zemlje, čuju njihovu muziku imajući doživljaj kao da su tamo zaista i otputovali. A onda na časovima hemije uz pomoć nastavnika, gledajući kako se odvijaju hemijske reakcije ili isprobavajući ih sami uz podršku nastavnika, mogu da dožive prirodu oko sebe i 'vide kako nešto stvarno izgleda'.

Kako škola promoviše kvalitetnu nastavu? Nastavnici će vam reći da je to kroz mantru koju stalno ponavljaju učenicima, a to je da se ne plaše da pogreše, da pitaju sve što žele i u povezivanju tema o kojima se priča na času sa svakodnevnom životom. Kako kaže jedna učiteljica 'ako učimo kako se prelazi ulica, onda moramo da izađemo napolje da oni to osete, važno je da deca funkcionišu u svakodnevnom životu', a 'ako nekome nešto nije jasno na meni je da mu pokažem da ima slobodu da iznova pita i da smislim novi primer kako da mu nešto približim'.

„Kvalitet nastave se promoviše kroz interesantne časove. To ne mora uvek da znači inovativni pristup, ali učenici moraju biti aktivni. Oni moraju sami doći do zaključaka.“

Nastavnica matematike

Ishodi učenja se u ovoj školi prate kroz sve razrede. U prvom razredu rade se testovi brzine čitanja, kasnije i razumevanja pročitano. Zatim tu su testiranja iz oblasti matematike. Sve ovo pomaže učiteljima da prate da li se stvari uče i razvijaju na isti način, ili u nekoj generaciji postoji tema kojoj treba posvetiti više pažnje. Učitelji to i navode kao jednu praksu važnu za praćenje učenika - detektovanje tzv. 'generacijskog problema'. Kako objašnjava jedna učiteljica 'svaka generacija se razlikuje. Kod nekih ide slabije motorika, kod nekih je to čitanje'. Svi diskutuju o tome šta su uočili u prvom tromesečju prvog razreda i onda se radi na tome da se to ispravi, iz generacije u generaciju.

Inicijalni testovi se prožimaju kroz predmetnu nastavu, a skoro iz svakog predmeta se proverava šta od gradiva su učenici uspeli da povežu sa svakodnevnim životom, a šta su možda tokom leta zaboravili, pa je to neophodno ponoviti.

Još jedan način praćenja učenika je tipičan za ovu školu. Onda kada učenici iz 'male' prelaze u 'veliku' smenu njihove buduće razredne starešine od učiteljice dobijaju profil svakog deteta na osnovu koga imaju saznanja u kojim oblastima se dete pokazalo izrazito dobo, a gde mu je potrebna dodatna pomoć.

Inače upoznavanje sa predmetnim nastavnicima učenici započinju još u četvrtom razredu kroz gostujuće časove kako bi se osigurao što bezbolniji prelaz na predmetnu nastavu (npr. nastava matematike, muzičkog, saradnja sa kolegama srpskog jezika i književnosti i istorije, nastava fizičkog). I učitelji i nastavnici smatraju da kroz ovakvu saradnju 'rasplašuju' decu od ozbiljnosti škole u višim razredima, stavljajući im do znanja da se jedno očekivanje neće od njih promeniti – *da budu aktivni, uključeni u čas i da se ne stide da pitaju ako nešto ne shvate*. Lekcija da je greška deo procesa učenja se ponavlja u svim razredima, a sami učenici navode da tu slobodu uvek osećaju, kao i poštovanje svojih nastavnika. Kada ih pitate kako to znaju, odgovor je veoma jednostavan. To vide kroz način kako se sam čas odvija i kroz sve ono što je nastavnik za njih pripremio. To je za njih znak poštovanja.

Horizontalno učenje je važna karika razvoja kvaliteta nastave u ovoj školi. Shodno tome i nastavnici imaju kolege koje prepoznaju kao one od kojih mogu da uče i tako unaprede sopstveni rad. Jednoglasno će vam reći da je za njih uzor nastavnica biologije koja je u školi 28 godina. Kako je opisuje jedna koleginica – 'ona je kao parni valjak, sve se stalno crta na tabli, animira se učenik, to je grafolija, projektor, boje, i svi moraju da znaju šta su važni elementi tela, čemu služi bubreg? Ona ih uči da znaju šta je ono što je bitno, ali pored toga kako radi, ona je pre svega čovek i to je to'. Pored toga kolege imaju pohvale za časove istorije ('jer Rim se obrađuje tako što izgledaš kao Rimljanin') i geografije ('jer kada se upoznajete sa zemljom to radite kroz stomak, miris, ukus i sluh, doživljaj kroz tematske časove je kompletan').

Većina nastavnika kaže da se u školi radi individualizovano sa učenicima već od prvog razreda i da im je to važno - 'uvek moraš imati dodatni zadatak za one koji mogu više i one kojima jednostavno treba malo više vremena'.

„Važno je da prepoznamo kvalitet svakog deteta i da ga onda guramo dalje u tom pravcu.“

Učiteljica

Važan element rada za nastavnike je i pohvaljivanje učenika. Stalo im je da prenesu poruku da učenik mora da ima slobodu da pita, ali da kada urade nešto dobro to nije ostalo nezapaženo. Jedna nastavnica objašnjava to sledećim rečima 'shvatila sam da ako bodrim i hvalim to je važno za njih i onda to i radim'. Druga priča kako kod nje nema 'onog ćuti učenik pola minuta i ja mu kažem sedi. Ne odmah ga podsećam, pa seti se šta smo crtali, kako smo zapisivali i to jednostavno uvek upali'.

Autonomija nastavnika kao pokretač inovacije u nastavi

Biti svoj za nastavnike Brankove škole je važno i ono što im naročito pomaže u radu, pored saradnje sa kolegama, upravo jeste osećaj autonomije. Kažu da imaju mogućnost da svako od njih razvije svoj lični pečat. Poverenje koje im uprava škole ukazuje ogleda se kroz jednostavno pitanje – da li ti misliš da je to pravi način da se to uradi? Time imaju svu slobodu da isprobaju i inoviraju časove zajedno sa učenicima. Istu podršku nalaze i u radu psihologa i pedagoga škole, koji su, prema rečima nastavnika, otvoreni za sve vidove saradnje. Nastavnici kažu da imaju doživljaj da su oni ti koji su glavni i koji donose odluku šta je najbolje. Kako jedna nastavnica objašnjava 'uvek se znalo ko šta radi i niko se nikom nije petljao u posao. Mi imamo kontrolu, ništa nije nametnuto. Imamo slobodu gde ćemo držati čas, ali je sve stvar prethodnog dogovora. Ako ih izvodimo napolje kada su mlađi i roditelji će za to znati, jer je to važno, ali uvek to zna uprava'.

Nastavnici sa dugim stažom u školi navode da bez obira ko je bio direktor kvalitet nastave je uvek bio na prvom mestu, da su se nastavnici poštovali i da je to deo tradicije koja se 'nasleđuje' među svim onim pojedincima koji su vodili ovu školu. Tako je škola već dugi niz godina otvorena za nove ideje i za saradnju kako unutar kolektiva, tako i sa akterima izvan škole.

Upravo poverenje i autonomija koju osećaju da imaju su jedna od ključnih stvari koja je po njima i dovela do visokog kvaliteta nastave u školi. Drugi ključni element je tradicija kvaliteta. Svaki novi nastavnik koji dođe u školu je prihvaćen i upućuje se u to šta je ideja o kvalitetnoj nastavi u Brankovoj školi. Ujedno kada dođe mladi kolega sa novim idejama one se inkorporiraju u novi sistem. Na taj način svi uče jedni od drugih.

Saradnja između nastavnika

Prilika za horizontalno učenje u Brankovoj školi ima mnogo i saradnja sa kolegama je važan element rada i nastavnika i učitelja. Saradnja na nivou stručnih aktiva je veoma živa i sada već ima i svoju tradiciju, iako ranije to jeste bio izazov za nastavnike ove škole.

Osim zajedničkog organizovanja časova u okviru razrednih i stručnih veća, tu su i mnogobrojni projekti i sajmovi koji se u školi redovno odvijaju. Sve to ne bi bilo moguće bez saradnje nastavnika i učitelja ove škole, naročito ako se ima u vidu veliki broj paralelnih aktivnosti koji se u školi odvijaju tokom cele školske godine. Upravo ova saradnja dovodi i do toga da nastavnici veoma lako mogu da se oslone jedni na druge onda kada na primer ne dođu na nastavu usled bolesti ili druge okolnosti ostavljaju malo vremena za izmene u školskom rasporedu. U okviru razrednog veća drugi učitelji uzimaju odelenje i nastavljaju sa njim rad tako da deca ne gube na kontinuitetu, ali ni kvalitetu jer se svi učitelji zajedno dogovaraju o načinu rada. Slična organizacija postoji i u okviru stručnih veća.

Jedna nastavnica priča da dobro reaguju zajedno i u neočekivanim okolnostima i van nastave. Tako navodi primer situacije sa poslednjeg sajma porodice, aktivnosti koja se već dugi niz godina tradicionalno odvija u maju. Zbog mogućeg nevremena su na prošlom danu koji su organizovali u roku od 20 minuta kao mala vojska sve aktivnosti morali da prenesu u okrilje školske zgrade kako bi sprečili da događaj propadne zbog nadolazeće kiše. I ostali nastavnici uz smeh navode da se sve odvijalo i dogovaralo rekordnom brzinom, 'dan' je premešten unutra, a i oni i učenici i roditelji su se dobro zabavili.

Ipak nastavnici napominju da ni saradnja između njih ne bi funkcionisala da nije dobre atmosfere u školi koja ih pokreće na rad. U školi se dobro osećaju i prijatno im je da u školu, kao svoj drugi dom svakodnevno ulaze. To olakšava rešavanje svih tekućih problema koji u školi mogu da se dese. Saradnja je u školi prema rečima nekih nastavnika 'postala nekako prirodno stanje i tako se sve i odvija' uz poverenje koje se sa godinama samo produbljuje.

„Ja 28 godina ulazim u školu kao usvoju kuću, a direktor ima veliko poverenje u nas i zato je i moja odgovornost velika.“

Nastavnica biologije

Upravo kroz saradnju jedni od drugih i uče, a učenje je ono što se od njih i očekuje. Kao škola otvoreni su za novine, a ako na inoviranju rade zajedno onda su i rezultati kvalitetniji. Na kraju krajeva kako i sami kažu tome uče i učenike. U obavezi su onda da im pruže primer.

Vannastavne aktivnosti

Sledeći kvalitet ove škole svakako jeste veliki broj vannastavnih aktivnosti i sekcija u školi. Kako kažu nastavnici ideje za mnoge od njih došle su od učenika ili su se prelile iz nastave. Veoma im je stalo da ove aktivnosti budu u skladu sa potrebama i učenika i nastavnika. Sekcije postoje u okviru skoro svih predmeta, a kroz ankete sa učenicima i nastavnicima na početku škole se proveravaju želje i potrebe svih. Jako im je važno da, kada dođe do prezasićenja, adekvatno odgovore na te potrebe i pronađu nešto novo što će zainteresovati učenike.

Osnovna ideja vodilja je da kroz sekcije svi učenici imaju mogućnost da saznaju nešto novo u oblastima koje ih interesuju, a učenici navode da im se dopada što se u tom pogledu prate njihova interesovanja. Ipak, tradicionalno matematička i ekološka sekcija su nešto po čemu se škola prepoznaje. Naravno tu su i UNESCO klub i hor.

Kada je reč o dodatnoj nastavi iz različitih predmeta na taj način se trude da ispune potrebe svih onih učenika koji pokazuju viša postignuća i interesovanja za predmet. Ove prilike se koriste i za pripremu učenika za takmičenja, a škola aktivno učestvuje u mnogima (npr. Misliša u oblasti matematike, recitatorsko). Kada je reč o nastavi matematike i srpskog dodatno se za učenike osmog razreda organizuje priprema nastava tokom cele školske godine kako bi se učenici pripremili za završni ispit.

„Uspeh dece na takmičenju je uspeh svih nas i svi smo ponosni jer to je naše dete!“

Nastavnica srpskog jezika i književnosti

Redovno se za učenike drugog razreda organizuju škole plivanja, a od skora i škola plesa, koju su prvo kako kroz smeh dodaju 'morali da prođu i svi nastavnici, a dobra zabava nije izostala' tokom časova u fiskultunoj sali. Ovakav tip aktivnosti se odvija u saradnji sa lokalnom zajednicom.

Tokom školske godine dešava se veliki broj tematskih dana koji se vezuju za određene međunarodno važne datume (npr. Dan tolerancije u saradnji sa UNESCO klubom). Pred toga tu su tematski dani kuhinje, jeseni, Božićni i Uskršnji sajam, dan etničkih zajednica prisutnih u lokalnoj sredini, nemačkog govornog područja, kao i dan porodice – savršena prilika za zblizavanje sa roditeljima. Roditelji sa kojima smo imali priliku da razgovaramo kažu da ovaj događaj ne propuštaju.

Aktivnosti UNESCO – kluba

U toku školske godine UNESCO - tim, u saradnji sa Vršnjačkim timom i Đačkim parlamentom, organizovao je niz aktivnosti - Sajam hrane, na kojem su predstavljene tradicionalne kuhinje nacionalnih manjina Republike Srbije; Dan tolerancije koji je obeležen pravljenjem i postavljanjem plakata na temu tolerancije (tada je u školskoj sali organizovan i turnir u košarci, a učesnici su igrali samo jednom rukom); organizovana je i žurka na kraju prvog polugodišta.

Tokom drugog polugodišta učenici su ispisivali poruke ljubavi za Dan zaljubljenih, a Dan maternjeg jezika je obeležen ispisivanjem pesama na maternjem jeziku ali i na jeziku nacionalnih manjina. Za obeležavanje Dana porodice članovi kluba su se odlučili za Sportski dan koji je zamišljen kao dan kada roditelji sa svojom decom učestvuju u raznim sportskim aktivnostima.

Pored toga, veliki broj aktivnosti se organizuje u saradnji sa lokalnim muzejom i pozorištem, kao i nekoliko muzejskih prostora i pozorišta u

Beogradu (Narodno pozorište, Jugoslovensko dramsko pozorište i Pozorište na Terazijama). Festival nauke je manifestacija koja se obavezno posećuje. Škola se u većini slučajeva trudi da organizuje prevoz, a kada to nije moguće koriste redovan saobraćaj.

Poseban vid vannastavnih aktivnosti predstavlja organizovanje prijema za prvake. Predstave uvek organizuju učenici četvrtog razreda, koji kao 'najstariji' dobijaju ulogu da brinu o 'najmlađima'. Brankova škola je u lokalnoj zajednici po ovoj priredbi poznata već duži niz godina. Prilikom sajмова koji se organizuju tokom školske godine deo prikupljenih sredstava se koristi za pripremu paketića za buduće prvake. Na taj način od najstarijih u 'maloj' smeni svaki budući prvak dobije mali znak pažnje pre nego zvanično zakorači u Brankovu školu.

Lista organizacija i ustanova u lokalnoj zajednici sa kojima se najčešće ostvaruje saradnja:

Dom zdravlja

Crveni krst

Saobraćajna policija Pančeva - predavanje o ponašanju u saobraćaju

Lokalni sportski centar i organizovanje obuke plivanja

Eko – projekat JKP „Higijena“

Učešće u akciji „Čepom do osmeha“

Narodna bašta

NVO „Prepoznaj u sebi“ i Savetovalište za decu i adolescente koje radi u okviru projekta "Ojačaj sebe, predupredi grešku"

Dodatna podrška učenicima

Kada je reč o dodatnoj podršci učenicima ovo je oblast koja je veoma dugo zastupljena u Brankovoj školi. Prvi pokušaji desili su se pre zvaničnog uvođenja inkluzije u naše škole, a sada je pitanje dodatne podrške učenicima samo još jedna od dobro postavljenih karika u

sistemu ove škole. Tokom prošle školske godine dodatnu podršku bilo je neophodno obezbediti za 19 učenika Brankove škole.

Proces procene dečijih potreba se radi na početku svake školske godine. To je prilika da se upoznaju novi đaci i sagledaju promene onih đaka sa kojima su se upoznali prethodne školske godine. Nakon toga se pravi plan. Uvek se započinje sa individualizacijom, nakon toga ukoliko je potrebno uključuju se IOP1 ili IOP2. Individualizacija je kako kažu nastavnici sveprisutna, čak i kada je direktno ne planiraju, uvek su tu zadaci na nekoliko nivoa da pokriju sva dečija interesovanja. Ponekad je kako i sami kažu teško, ali na njima je da se jednostavno potrude.

Brižljivo posmatranje je nešto od čega se uvek kreće i sa godinama i nastavnici i učitelji su naučili šta je potrebno da opažaju (npr. da li dete prati instrukciju, kakva je grafomotorika, da li zaostaje u čitanju, kako se snalazi sa drugom decom). Pored toga važni saveznici kada god imaju dete kome je potrebna dodatna podrška u odeljenju su i učenici. Jedna učiteljica navodi primer deteta koje je imalo ozbiljne probleme u snalaženju u prostoru. Nekoliko drugara sa kojima je išao u vrtić su mu se pridružili kada su krenuli u prvi razred i način na koji su mu oni pomagali prihvatili su i ostali učenici. Tokom vrtića i kada su krenuli u prvi razred uvek je neko od njih bio u blizini da mu pomogne da se orijentiše, da odu sa njim do toaleta ili do kuhinje da uzmu užinu. Vremenom su i ostali naučili kako da mu pomognu i kako da ta pomoć ne bude preterana. Danas kada je on u četvrtom razredu može sam da ode do toaleta ili do susedne učionice po materijal koji je potreban učiteljici. A njegovi drugari su mu i dalje najbolji saveznici.

„Učenici uče da čuvaju jedni druge i to je veoma važno.2

Učiteljica

Istovremeno nastavnici insistiraju da se radi i sa roditeljima, u čemu im naročito pomažu pedagog i psiholog. Kako stručna služba navodi, uspeli su tokom godina da razviju mehanizme u školi koji su se

pokazali efikasni. Svako zna koju ulogu ima u tom procesu i do koje mere mogu na nešto da računaju unutar sistema (npr. od interresorne komisije). S druge strane važno im je, takođe, da deca kojoj je potrebna dodatna pomoć imaju mogućnost da uživaju i na školskim priredbama. Tako je na jednoj od njih hor osim izvedbe pesme na tradicionalan način istu izveo i korišćenjem gestovnog jezika, jer je jedan od njihovih drugara gluvonem.

Ono što smatram najvažnijim, jeste da je rad u ovoj školi pravo uživanje. Ono što ga čini takvim jeste timski rad u kolektivu, dobra saradnja sa roditeljima, odnos poverenja sa decom. Škola, zaista, podstiče kreativnost jer se u njoj redovno održavaju raznolike dodatne aktivnosti i manifestacije. Deca imaju mogućnost da razvijaju različita interesovanja, da pronalaze i otkrivaju svoje sposobnosti. Naročito je takav rad značajan za one učenike koji nemaju dovoljno podrške od porodice da razvijaju svestrano svoju ličnost. To smatram jako važnim jer vaspitavamo, usmeravamo decu, pomažemo im da pronađu svoja interesovanja, razviju samopouzdanje, nauče da se kreativno ostvaruju. I moje shvatanje sopstvene uloge nastavnika se kretalo u tom pravcu. Škola zadaje i trudi se da održava visoke standarde, uprkos lošoj materijalnoj situaciji, socijalnoj strukturi kao i opštem društvenom pritisku, odnosno omalovažavanju obrazovanja, ona uspešno i entuzijastički ostvaruje više od najnužnijih uslova.

Jelena Mirković,
nastavnik srpskog jezika

Dodatna podrška svoj deci

Obično kada se govori o inkluziji primat zauzima priča o deci sa nekom vrstom razvojnih problema. U Brankovoj školi podjednako se vodi računa i o deci koja pokazuju posebne sposobnosti. Naročito kroz

oddatnu nastavu gleda se da im se izađe u susret kako bi se zadovoljila njihova interesovanja, pored individualizacije koja se sprovodi tokom redovnih časova. Ponekad je to priprema za takmičenje na koje dete želi da ode, uvođenje nove sekcije jer su se 'zagrejali' za novu oblast ili jednostavno podrška za neku ideju koju učenici imaju ili im je važna.

Ipak kada je reč o dodatnoj podršci za stručnu službu i nastavnike ove škole jako je važno da svi učenici osete da se o njima brine i da sa tim uverenjem rastu od početka. Pri dolasku u školu učitelji već imaju neke osnovne podatke o svim prvacima od njihovih vaspitača u vrtiću. Tokom četiri godine oni ih prate, a zatim sva svoja zapažanja prenose novim razrednim starešinama i predmetnim nastavnicima. O svakom detetu se na taj način brine tokom svih osam godina, kontinuirano.

Kako smo uspeli

Kada kažemo da je neka škola uspešna u određenoj oblasti obavezno se postavlja pitanje kako? Kada ovo pitanje postavite nastavnicima i upravi Brankove škole dobijate odgovor da je ključ uspeha u timskom radu, ali i da nije oduvek bilo tako.

Kako je sve počelo?

Još pre 2000-te koja se često smatra okosnicom početka obrazovnih promena u našem sistemu u Brankovoj školi su se već dešavale promene. Već nekoliko godina unazad jedan broj nastavnika je učestvovao u projektima koji su ih naveli da razmišljaju drugačije o sopstvenoj praksi. Učešće u prvim projektima bili su svojevrsna inicijalna kapisla za uvođenje promena, za koje su sami nastavnici imali potrebu da se dese. Kako kažu otvorili su im se neki novi vidici koji su ih pokrenuli na dalju akciju i 'tako je sve počelo'. A nije bilo lako jer je to bila samo nekolicina njih 'uvek uključena u nešto'. Tada projekti, kojih je sada u školi mnogo, nisu bili deo sistema i predstavljali su na neki način privatne poduhvate pojedinih nastavnika. Ipak važne lekcije su tada naučili. Stvari mogu biti drugačije i zanimljivije kako njima tako i učenicima.

Uvezivanje u sistem i tim

Dugi niz godina ovu školu su vodili direktori koji su posedovali jasnu viziju kuda škola treba da ide. Ipak kako se počelo sa novom obrazovnom paradigmom, javila se potreba da se stvari rade drugačije, ali i da se nekako drugačije povežu. Učešće u projektima krajem devedesetih jeste predstavljalo inicijalnu kapislu za promene u školi, ali sa dolaskom nove direktorke pre 12 godina promene su dobile zaokret na nivou organizacije cele škole. Prevashodno promenio se način na koji se aktivnosti u školi zapisuju, a nastavnici su počeli da bivaju deo timova. Već u samom početku uprava škole se nije zadovoljila stanjem u kome 5 nastavnika jesu nosioci aktivnosti u školi i članovi su svih timovima, već su se svi nastavnici i učitelji u školi našli u toj ulozi. Upravo usled toga direktorka i kaže 'uspeli smo timskim radom, možda sam ja nekad bila dosadna, ali oni su jednostavno uspešno sve to pratili'.

Iako im u početku nije bilo lako da se na to naviknu, danas u timskom radu vide ključ uspeha. Postepeno u rad timova se uključivao sve veći broj nastavnika, a to se ostvarivalo tako što se vodilo računa da nastavnici u što većoj meri u njima učestvuju prema sopstvenom afinitetu. U proseku nastavnici su članovi nekog tima dve godine i onda nastavljaju dalje. Mada je bilo i primera da pojedini nastavnici i učitelji u određenim temama ostaju znatno duže, jer smatraju da tako daju daleko veći doprinos školi. Takav je slučaj sa nastavnikom tehničkog i informatičkog obrazovanja koji je našao svoje mesto u školskom razvojnom planiranju već čitavu deceniju ili učiteljici koja posvećuje svoje vreme unapređivanju inkluzivne prakse u školi. Oboje su mišljenja da je to pomoglo i njima samima da unaprede sopstvenu praksu u prethodnom periodu.

„Ljudi znaju da škola nije samo dodjem i ispredajem. Ljudi su počeli da se oslanjaju jedni na druge.“

Nastavnica biologije

Kako su se timovi razvijali, zajednički je utvrđen opseg dužnosti za svaki, ali je unutar tima ostavljena sloboda u vezi sa načinom komunikacije unutar tima. Ponekad je tim bio sačinjen od ljudi koji preferiraju sastanke online, dok drugi više vole da se sastanu uživo i 'oči u oči' sve dogovore. Istovremeno već od samog razvoja i implementacije timova u rad škole stručna služba nije doživljavana, ali ni stavljena u poziciju da proverava rad timova. Pedagog i psiholog škole se u njihov rad takođe uključuju prema sosptvenim preferencijama, osim ako posebni pravilnici ili priroda teme kojom se tim bavi ne utvrđuju da je poželjno da budu član nekog tima (npr. tim za inkluziju). Ovakva politika je doprinela tome da se članstvo u timu posmatra kao deo svakodnevnih aktivnosti, podjednako važnih kao i svaki ulazak u učionicu.

Ipak da bi stvari efikasno funkcionisale bilo je potrebno uvesti još neke promene. Promenio se pre svega način na koji se sagledavaju projekti u kojima škola učestvuje. Ranije to su bile aktivnosti u kojima su učestvovali pojedinci. Sa uvođenjem promena na sistemskom nivou oni su postali deo školske lične karte i oruđe unapređivanja rada škole. Ujedno tako su se otvorila i nova vrata za neke nove projekte jer je prepoznata spremnost škole na promenu.

Svako učešće u projektu (npr. Škola bez nasilja) posmatralo se kao prilika za učenje i jedna od karika u sistemu. To je postepeno dovelo i do toga da se kao učesnici različitih projekata nađu gotovo svi nastavnici Brankove škole, zajedno sa svojim učenicima. Tako su otpočele priče o školskom razvojnom planiranju onda kada ono još uvek nije bila 'obaveza', ali i dodatnoj podršci učenicima, pre nego što je inkluzija zaživela u sistemu. Upravo to što su bili svojevrsni pioniri u ovoj temi dovelo je do toga da se već tada njihov nastavni kadar rasplaši od ove teme i da se tad razreše mnoge dileme. Prvenstveno naučili su da na drugačiji način pomatraju metodske jedinice koju predaju, polazeći od toga da do određenih ishoda svako dete ne mora doći u isto vreme i na isti način.

Potreba za inkluzivnijom praksom razvila se kroz saradnju sa roditeljima. Pojedini roditelji su bili uporni u tome da njihova deca

završe redovnu osnovnu školu, i to tako da ona u najboljoj mogućoj meri odgovori na dečije potrebe. Rukovodstvo škole, zajedno sa učiteljima je bilo dovoljno otvoreno da pokuša. U tom smislu roditelji dece, za koju su tada osmišljavali dodatnu podršku, su bili njihov glavni oslonac u ovom procesu i merilo kvaliteta da li se sve odvija u skladu sa prethodno uspostavljenim očekivanjima i procenjenim potrebama deteta. Kako pričaju učitelji ovo su bili roditelji koji su 'još onda' jasno znali da ne žele da njihova deca pohađaju specijalnu školu i ukazali su im dovoljno poverenja ne postavljajući pitanje koji se ponekad čuje danas 'a zašto moje dete ne radi kao i druga deca?'

Poslednja promena odnosila se na promenu u administraciji. Naime usled sve većeg obima broja aktivnosti u samoj školi postalo je jasno da je neophodno voditi detaljniju evidenciju o svim aktivnostima. Stvari su počele drugačije da se zapisuju, a informacije koriste i kao baza za dalje moguće promene uvedenih aktivnosti. Nastavnici kažu kako su u prvim danima bili veoma nevešti u zapisivanju svega što se odvijalo. Činilo im se da za tim nema potrebe i da će sve lako zapamtiti. Ipak kako su se aktivnosti umnožavale i usložnjavale i sami su uvideli potrebu za vođenjem evidencije. Postepeno ovo je postalo još jedna od karika u sistemu i deo školske svakodnevice. Pri tome kako sami navode nije bilo barijera između mlađih i starijih kolega, već su jedni podsticali druge. Čak su starije kolege bile upravo te koje ponekad one mlađe podsećaju na ovu 'dužnost'.

Suočavanje sa izazovima

Spremnost da se suoče sa izazovima svakako je jedna od karakteristika koju zaposleni u ovoj školi prepoznaju kao značajnu za sopstveni razvoj i razvoj škole kao celine. Nastavnici kažu kako često u procesu promena nisu ni imali vremena da se osvrnu na to šta su sve prošli već su na izazove jednostavno samo odgovarali svojom spremnošću da se promene i novim aktivnostima koje su uvodili. To je značilo da svaki put kada se pred njima nađe novi izazov zajedno sednu i smisle način

kako da na njega odgovore. Nakon što se problem reši analiziraju šta je to što su preduzeli i koliko je to bilo efikasno.

Kao primer izazova i spremnost da se sa njim 'suoče' dugoročno svakako navode saradničko planiranje i timski rad, jer je ova promena zahtevala da potpuno promene način na koji sagledavaju svoj rad i ulogu unutar škole. Od početnog otpora ova vrsta rada razvila se u aktivnost za koju psiholog i pedagog škole ne moraju nikoga da podsećaju, jer svaki aktiv ima svoje mehanizme kako se dogovara o saradnji. Na kraju krajeva to je dovelo i do toga da horizontalno usavršavanje u školi danas funkcioniše. Ipak sa stanovišta izazova na koji je bilo potrebno da odgovore kažu da su morali da pokažu da mogu da budu proaktivni, zamenjujući staru praksu novom, naročito ukoliko su hteli da budu u toku sa promenama. I njihovo učešće u projektima je moglo da funkcioniše samo ukoliko svi rade zajedno. To onda zahteva da zajedno nastupaju na svim poljima. Smatraju da su na taj način zauzeli vremenom i jednu mnogo proaktivniju poziciju, jer ne očekuju da neko izvan škole reši problem za njih, već se sa istim zajedno suočavaju.

Sistematsko korišćenje i prikupljanje informacija

Uvođenje samovrednovanja i školskog razvojnog planiranja takođe su bili noviteti za nastavnike i učitelje Brankove škole. Na početku ovo je bio pravi izazov. Bilo je potrebno da nauče kako da prepoznaju prave potrebe škole i kako da isplaniraju merljive korake i aktivnosti koji će doprineti promeni. To je značilo da ujedno moraju da se oslone i na podatke koji se u školi prikupljaju, a ne da rade na osnovu ličnih afiniteta.

Nastavnik geografije tako priča da kada su prvi put analizirali proces prvog školskog razvojnog planiranja iznenadili su se koliko su u okviru jednog cilja malo uradili, shvativši da je moglo mnogo više. I da ono što je još bilo važnije, tada su naučili lekciju da aktivnosti moraju da se definišu tako da su one merljive, a ne da tek nakon par godina shvate da ništa nisu uspeali da urade. To ih je navelo da o samovrednovanju razmišljaju na drugačiji način i da ova dva procesa

sagledavaju kao deo jedne celine. Prvo sagledaju potrebe kroz samoevaluaciju, a onda na osnovu nje vrše novo planiranje. Danas je ovo uobičajena praksa.

Kuda idemo dalje

Brankova škole je škola sa tradicijom, koja trenutno brine za oko 700 đaka. Iako su svesni da timski rad u ovoj školi predstavlja njihovu prednost, postoji i nekoliko elemenata na koje žele da se fokusiraju u narednom periodu kako bi unapredili rad škole.

Tako na primer iako mnogi roditelji jesu opaženi kao podrška radu nastavnika i učitelja, postoji doživljaj da je ovo domen rada škole koji treba značajno unapređivati jer žele da imaju kvalitetniji odnos sa *svim* roditeljima svojih učenika. Ujedno u školi su svesni da su mnogi roditelji preopterećeni radeći često po dva posla i da to možda jeste razlog njihovog neuključivanja u život škole. Smatraju da to ipak ne treba da ih spreči u tome da iznađu način da se što veći broj roditelja koji do sada to nisu činili aktivno uključi u rad škole.

Škola sa roditeljima komunicira na nekoliko načina – putem sajta, otvorenih vrata, roditeljskih sastanaka, na danu porodice. Roditelji su uključeni u samovrednovanje rada škole, školsko razvojno planiranje i rad tima za zaštitu učenika od nasilja. Sa Savetom roditelja smatraju da imaju korektan odnos i da se sastanci ne svode na diskusiju o neproverenim činjenicama, već da roditelji koji su uključeni u rad Saveta žele da čuju poziciju škole i pruže svoje ideje. Percepcija majke sa kojom smo razgovarali, a koja je ujedno i član Saveta govori u prilog ovoj ideji. Ipak kako i sami navode nedostaju im strategije kako uključiti one roditelje do kojih je teško doći (npr. roditelji koji ne dolaze na otvorena vrata ili roditeljske sastanke, a kada im se uputi zvaničan poziv od škole na isti se ne odazovu) ili roditelja koji na školu kao ustanovu ne gledaju blagonaklono (npr. pozivaju nastavnike na odgovornost kada je reč o vaspitanju dece). Kako aktivno uključiti i ovu manju grupu roditelja je izazov za naredni period.

„Čitala sam neki dan da je otac u jednoj školi u Americi trener košarkaškog tima u školi. Radi to volonterski i to je njegov način dase uključi u rad škole. Želim tako nesšto i kod nas.“

Nastavnica

Iako je škola prepoznatljiva u lokalnoj zajednici o čemu svedoče roditelji, kao i veliki broj institucija sa kojima škola saraduje važno im je da taj nivo prepoznatljivosti održe i u narednom periodu. U isto vreme žele da unaprede saradnju sa lokalnom zajednicom kroz ostvarivanje saradnje u domenu kvalitetnije podrške učenicima koji postižu visoke rezultate na različitim domenima (od republičkih takmičenja do osvajanja medalja u okviru slobodnih aktivnosti kojima se učenici bave). Želeli bi da unaprede uz pomoć lokalne zajednice i prakse nagrađivanja nastavnika. U školi smatraju da prakse nagrađivanja u našem sistemu često izostaju, a da je važno poslati poruku onima koji 'čine razliku' da se njihovo zalaganje vrednuje. Mišljenja su da bi na ovaj način unapredili i ukupan etos škole. Naime iako ocenjuju da je ukupna atmosfera u školi na visokom nivou na ovaj način žele da iskažu na jedan vidljiviji način poštovanje za sva postignuća kako učenika tako i nastavnika.

Na kraju izazov kome žele da posvete pažnju i za koji predviđaju da će ih okupirati u narednih pet godina je unapređivanje nastave i učenja uz pomoć korišćenja digitalnog i on-line učenja. Iako u školi već postoji određen nivo dostupne opreme i jedan broj nastavnika koristi tehnologiju zarad poboljšanja kvaliteta nastave, smatraju da će unapređivanjem ovog domena nastava u školi biti u još većoj meri u srazmeri sa potrebama učenika i njihovim svakodnevnim interesovanjima. To jest biće u većoj meri u okruženju za koje im se čini da je za učenike veoma prirodno.

Iako su računari prisutni u skoro svakoj učionici ideja je da se kroz horizontalno usavršavanje u školi unaprede veštine svih zaposlenih u radu sa informacio-komunikacionim tehnologijama, a da

to ne bude i dalje aktivnost samo nekih od njih. Takođe s obzirom da škola poseduje i pametnu tablu ideja je da i njeno korišćenje u nastavi različitih predmeta ne bude ograničeno samo na manji broj učesnika u nastavnom procesu već da to bude prilika za učenje za sve, i učenike i nastavnike. Naime nastavnici otvoreno pepoznaju da među učenicima ima onih koji su već sada veoma kompetentni kada je reč o digitalnom i online učenju, te da i sami nastavnici od njih mogu mnogo da nauče. U isto vreme unutar nastavničkog kadra ima nastavnika koji su veoma vešti u upotrebi obrazovne tehnologije i onih koji žele da je koriste, ali se ne snalaze najbolje u ovom domenu. Kroz horizontalno učenje unutar škole smatraju da resurs koji im je već dostupan mogu na kvalitetniji način da upotrebe i tako unaprede sopstveni rad. Predviđaju da će efekte ovog procesa moći da sagledaju kroz nekoliko godina.

* * *

U školi u kojoj učenici imaju slobodu da pitaju sve što žele, kvalitet nastave i učenja, vannastavne aktivnosti i dodatna podrška učenicima izdvajaju se kao ključni kvaliteti za koje nastavnici, učenici i roditelji Brankove škole smatraju da ih čine drugačijim. Priča o uspehu nije se desila preko noći i iza nje leži dugi niz godina učenja kroz učešće u projektima, timski rad i sistemsko promišljanje kako na svakodnevnom nivou učiniti školu boljim mestom za sve. I priča se tu ne završava unapređivanje saradnje sa roditeljima, saradnja sa lokalnom zajednicom i razvijanje mehanizama nagrađivanja učenika i zaposlenih, te unapređivanje IKT veština nastavnika za širu primenu digitalnog i online učenja u školi su stranice koje tek teba ispisati.